

Egy 48-as szabadságharcos elhagyott sírjánál

Most is úgy áll: gazzal, fák sarjúhajtásaival körül-növe. Akkor is, tizennégy évvel ezelőtt, amikor először találtam rá, ilyen „tájképszerűen festett” a temető nyugati sarkában. Úgyszólván kilökve a hosszúkás temető sírjainak testéből. Valamikor – a múlt század elejéig – ide is egymás mellé hantolták el a megboldogultakat, de a gyakori belvizek miatt fokozatosan beljebb ásták a sírokat.

Így maradt idővel magára Hegedűs Mátyás 48-as szabadságharcos sírja a szajáni temetőben?!

Visszaemlékezésem szerint, valamikor gyerekkoromban „hallottam róla”. Hegedűs Misa bátyám, az első világháborút és a szibériai fogságot megjárt dolgos emberrel szénát hordtunk a híres szajáni, bankiföldi pusztáról. Érdekfeszítő háborús történetekről beszélt, s egyszer közbe vágta: „Volt itt egy névrokonom, aki még nálam is nagyobb csatákban járt. Akkor pusztították el Szajánt is...” Ennyi maradt a tízéves gyerek emlékezetében.

Ezek a mondatfoszlányok azután az 1990-es évek elején jutottak eszembe, amikor Szaján történetét kezdtem feldolgozni. Gyakran betérem Mészáros István helyi anyakönyvvezetőhöz, egyik igen szorgalmas adatközlőhöz. Egyszer átadott egy fénymásolatot, mondván, hogy azt Hegedűs Mihály, nyugalmazott topolyai tanár küldte, aki egyébként még Tito idején Szajánban is tanított. A fénymásolatot Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi 1911 c. kötetének Szajánra vonatkozó részét írja le. Ezek után telefonkapcsolatba léptem Hegedűs Mihállyal, akivel egyébként az 1941–44-ig létező 8 osztályos Nagyikindai Magyar Gimnáziumban ismerkedtünk meg. A telefonban „lerajzolta”, hol keressem rokona, Hegedűs Mátyás 48-as szabadságharcos sírját.

A főúttól távolra, hasig érő fasarjak között megtaláltam! Rögtön szóltam B. Varga László helybeli pedagógusnak: hozzon fényképezőgépet és vastagon fogó íróeszközt. Több felvételt készített róla meg még két I. világháborús hősi halott sírkövére is.

Amikor mindezt kitörő örömmel közöltem Mihály barátommal, úgyszintén nagy örömmel meghívott Topolyára: személyesen kíván adatokat közölni, fényképeket mutatni és Hegedűs Mátyás szabadságharcos történetének leírását megismertetni. A szajáni te-

metőben örök álmát alvó szabadságharcos ugyanis már idősebb korában tollba mondta egyik unokájának a történetét. Mihály most elővette ezt a többoldalas, vonalas irkát, s abból meg „fejből” ismertette a szabadságharcos történeteket.

Hegedűs Mátyás 17 éves volt (1832–1906) amikor 1848 telén a szerb szabadcsapatok Nagyikindát is lángba borították. A szajániak visszamenekültek Szögedébe, ahonnan 44 évvel korábban telepedtek ide. Hegedűs Mátyás utolsóként, a falu Tiszahegyes felé néző legszélső háza mögé húzódva, lóháton, kezében éles szablyával várta a gyanútlanul nótázó szerb lovas előőrsöt. Amikor odaértek, hirtelen kiugratott eléjük, lekaszabolt párat, majd gyorsjárású lovával elvágatott a Koplaló irányába, amerre már korábban elvonult a szerencsétlen nép.

A leírás szerint, Szögedébe érve a 17–60 éves, fegyverviselésre alkalmas férfiakat azonnal besorozták a szabadságharcos alakulatokba.

Amikor eddig jutott Mihály az ismertetéssel, kértem, hogy adja nekem fénymásolatni, ne veszítsünk annyi időt az olvasgatással. Azt válaszolta: majd ő fénymásolatja, és a családról meg a szülői házról készült fényképeket is fénymásolatja a részemre. Jó reménnyel tértem haza.

Időközben (1996-ban) millecentenáriumi bizottság alakult a parókián, 22 ember részvételével, s akkor javasoltam, hogy nemzetünk nagy ünnepén, a 48-as magyar forradalom és szabadságharc 150. évfordulója alkalmából, március 15-én vonuljunk tömegesen Hegedűs Mátyás sírjához. Előbb azonban próbáljuk rendbe hozni a sírt, újra festeni a márványkereszt föliratát. Ft. Pósa Gyula helyi plébános 1998. március 15-re, a plébánia költségén kitakarította a gáztól, és betonkoszorúval rakatta ki a sok évtizede magára hagyott sírt. Azon a napon a többi lelkipásztor részvételével celebrált hálaadó szentmise után a szabadságharcos sírjához vonultunk: sírszentelés, koszorúzás, a szabadságharc és a hős méltatása, szavatok, Kossuth-nóta, himnusz. Minden, ami a nap méltóságához illett.

Tudomásom szerint ezután még csak háromszor koszorúzták a sírt március 15-én! Lehet annak már négy éve is, amikor nagy meglepetéssel olvastam a

Bánáti Újságban, hogy március 15-én Szajánban megemlékeztek a szabadságharcról, és „koszorúzás is volt”! Vajon mit koszorúztak? Csak a közelmúltban tudtam meg, hogy a temető nagy keresztjére helyezték a koszorút. Aztán két éve Dévavári Zoltán vezetésével, a VMSZ küldöttsége tette ugyanezt. Hiszem, hogy e jeles fiatalember nem kis meglepetéssel, de bizonyára örömmel vette volna a hírt, hogy van itt egy 48-as szabadságharcos sírja is. Éppen attól a helytől jobbra, jól benn a sűrűben (árválkodik). Ám, ha már a falu mai fiatalabb irányító nemzedéke elfeledte, netán szégyellte oda vezetni a „vidékieket”, megállhattak volna a kiaszfalozott főút mellett, Kovács János plébános sírjánál. Jó emberek! Ő is 48-as! Ő volt a falu lelkipásztora, amikor közeledtek Délről a gyújtogató-öldöklő szerb csapatok. Félreverte a harangokat, menekülésre szólította a falu népét, majd a lábáról leszedte és „szabályosan eltemette” mind a három harangot: ne kerüljenek haramiák kezébe. Mi '98-ban róla is megemlékeztünk.

Ám ilyen rövid idő alatt ekkorát változzon a szajáni magyarság nemzeti öntudata? Mégiscsak beteljesül a 2000-ben megjelent monográfiai könyvemben leírt baljóslat: 50 év múlva Szajánban már Szent István első magyar királynaknak, a templom névadójának napját se ünneplik?

Hegedűs Mátyás sírköve 1998-ban még messzebről is látszott...

Türelmesen vártam Hegedűs Mihály küldeményét Topolyáról. Időközben összeállt Szaján története, Sebő Géza Torontóban élő földink vállalta a kiadását, s úgy gondoltam: Hegedűs Mátyás szabadságharcos történetét megírom egy másik könyvben. Sajnos, Mihály barátom súlyos beteg lett, de telefonon még hozzátette: rokona több csatában vett részt, s erről az ő nagyikindai édesapja is mesélt. A hegyesi és homokrévi csatát is emlegette. Aztán azzal búcsúzott tőlem, hogyha kissé javul az egészsége, elhozza nekem Zentára a szabadságharcos történetét, aki az átlagos növésűeknél egy fejjel magasabb és nagyon bátor leány volt. Ekkor elcsuklott a hangja és nem értettem tisztán: hadnagy vagy századosként jött haza a szabadságharcból?!

Vártam Mihályt, de csak a halálhíre jutott el hozzám! Ekkor eszembe jutottak második telefonbeszélgetésünkkel elhangzott szavai: „Nem lesz ebből még valakinek baja”? Mint később megtudtam, súlyos betegként családját féltette!

Az első találkozásunkon látottakból és hallottakból még csak annyit kívánok hozzátenni, hogy Hegedűs Mátyás „megette, amit megkövetelt a haza”!

Sírja mégis elhagyatottan dereng a temető távoli sarkában.

...2009 júniusában csak Erős Józsefnek, a főlvétel készítőjének segítségével találtam meg